

ЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ BREXIT У ТОРГІВЛІ

ECONOMIC EFFECTS OF THE BREXIT DISINTEGRATION PROCESS IN TRADE

Мудра Я.А.

кандидат економічних наук,
Хмельницький національний університет

Mudra Yaroslava

Khmelnytskyi National University

У статті досліджено економічні ефекти дезінтеграційного процесу Brexit, які вплинули на сферу торгівлі. Проаналізовано основні економічні показники Великої Британії до виходу з Європейського Союзу та їх зміни в короткостроковому періоді під час перехідного етапу в 2020 р. Зазначено основні причинно-наслідкові зв'язки, що спричинили збільшення та зменшення показників. Розглянуто проблеми у торговельних взаємовідносинах між Великою Британією та ЄС, які виникли після закінчення перехідного періоду. Визначено основні негативні чинники та обставини, що вплинули на суттєве зниження експортно-імпоротної діяльності на початку 2021 р. Розглянуто основні проблеми, які виникли в логістичних ланцюгах, і причини їх виникнення. Проаналізовано темпи та причини зниження обсягів експорту та імпорту як до країн ЄС, так і до країн, які не входять до єдиного ринку ЄС. Сформовано перелік змін, які мають місце у сфері торгівлі з 01 січня 2021 р.

Ключові слова: дезінтеграційний процес, Brexit, економічний ефект, експорт, імпорт.

В статье исследованы экономические эффекты дезинтеграционного процесса Brexit, которые повлияли на сферу торговли. Проанализированы основные экономические показатели Великобритании до выхода из Европейского Союза и их изменения в краткосрочном периоде во время переходного этапа в 2020 г. Указаны основные причинно-следственные связи, повлекшие увеличение и уменьшение показателей. Рассмотрены проблемы в торговых взаимоотношениях между Великобританией и ЕС, возникшие по окончании переходного периода. Определены основные негативные факторы и обстоятельства, которые повлияли на существенное снижение экспортно-импортной деятельности в начале 2021 г. Рассмотрены основные проблемы, которые возникли в логистических цепях, и причины их возникновения. Проанализированы темпы и причины снижения объемов экспорта и импорта как в страны ЕС, так и в страны, не входящие в единый рынок ЕС. Сформирован перечень изменений, которые имеют место в сфере торговли с 01 января 2021 г.

Ключевые слова: дезинтеграционный процесс, Brexit, экономический эффект, экспорт, импорт.

The article examines the economic effects of the Brexit as the disintegration process, which is affected trade. It is noted that Brexit is one of the largest manifestations of disintegration processes in the European Union for the entire period of its existensing. The main economic indicators of Great Britain before leaving the European Union are analyzed. They are GDP, inflation rate, GDP per capita based on PPP, GDP per capita, unemployment rate. Analogies are made during 10 years of the UK's membership in the EU and shows the change in the dynamics during the transition phase in 2020. The main causal links leading to the growth and decline of statistics are indicated. The analogies between the data of 2020 and during the previous 10 years are made. Data on the growth and decline of GDP in the United Kingdom according to the forecasts of a number of global investment banks such as the Swiss UBS, Bank of America and Barclays, Goldman Sachs and others. The problems are considered in the trade relations between Great Britain and the EU, had arosed after the end of the transition period, The negative effects of imbalances and inconsistencies in the mechanisms of crossing customs borders in export-import activities after January 1, 2021 are presented. The main negative factors, factors and circumstances that were influenced the significant decline in export-import activity in early 2021 are substantiated. Graphic statistical trends of British exports and imports with EU and non-EU countries are shown graphically. The main problems that have arisen in logistics chains are considered and the reasons for their occurrence are analyzed. The statistical changes in the foreign trade balance of Great Britain in the first quarter are reflected. 2021 in comparison with the IV quarter. 2020 and the reasons for the decline are substantiated. A separate list of changes taking place in the field of trade from January 1, 2021 in such areas as customs control, trade conditions and the mechanism of excise tax. The main legislative and regulatory documents that regulated the sphere of trade before and after Brexit are highlighted.

Key words: disintegration process, Brexit, economic effect, export, import.

Постановка проблеми. Принципи та критерії інтеграції досить широко та активно досліджувалися як науковою спільнотою, так і спеціалізованими установами, таким як Світовий банк, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, СОТ, ін. Дезінтеграційні процеси, як правило, аналізуються за результатами наслідків для колишньої об'єднаної структури і для від'єднаної ланки. Протягом 25 останніх років Європейський Союз слугував прикладом найкращої інтеграційної структури, яка практично досягнула найвищого етапу свого розвитку. Проте 31 січня 2020 р. Велика Британія вийшла зі складу Європейського Союзу. Ця обставина підірвала фундамент цілісності утворення і спричинила низку дисонансних коливань як у політичному, так і в економічному плані. Тому вивчення економічних ефектів, які є наслідком дезінтеграційного процесу, є необхідним та актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інтеграційно-дезінтеграційних ефектів розглядалися у працях таких зарубіжних науковців, як Ф. Амтенбрінк [1], Г. Фербермауер [1], М. Маркакіс [2] та ін. В Україні цю проблематику вивчають такі науковці, як О. Яценко [3], О. Івасечко, Л. Дорош [4], С. Мариніна [5] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема дезінтеграційних ефектів носить як короткостроковий, так і довгостроковий характер і потребує системної оцінки у динаміці. У вітчизняному науковому полі розглядали прогнози наслідки Brexit, але доцільно розглянути їх після проходження тривалого періоду.

Постановка завдання. Метою статті є визначення економічних ефектів дезінтеграційного процесу у Європейському Союзі за результатами статистичних даних та здійснення оцінки про вагомість отриманого ефекту як для Великої Британії, так і для Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найвагомим дезінтеграційним процесом у Європейському Союзі за весь період функціонування об'єднання став процес, ініційований Великою Британією 29 березня 2017 р. Уряд Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії повідомив про свій вихід з ЄС відповідно до ст. 50 Договору про ЄС (Лісабонська угода) [6]. Переговори між ЄС-27 та Великою Британією щодо виходу та обговорення майбутніх політичних та економічних відносин розпочалися у липні 2017 р. 31 лютого 2020 р. по 31 грудня 2020 р. тривав перехідний період, протягом якого врегульовувалися як торговельно-економічні, так і політичні відносини. Протягом цього ж періоду діяли ті ж самі правила торгівлі, що і під час членства в ЄС. Зважаючи на економічні прогнози, які висувалися експертами щодо економічних показників Великої Британії після Brexit, стверджувати про песимістичний сценарій поки зарано. Проте необхідно зважати на той факт, що протягом 2020 р. Велика Британія

регламентувалася нормативними правилами ЄС, розробляючи власні нормативні документи протягом цього перехідного періоду. 30 грудня 2020 р. було укладено торговельну угоду між Великою Британією, ЄС та Європейським співтовариством з атомної енергії (EU-UK Trade and Cooperation Agreement (TCA) [7]. Угода передбачає свободу торгівлі товарами і взаємно обмежений доступ на ринки товарів та послуг, а також механізми співпраці у різних галузях, перехідні положення щодо доступу країн ЄС до риболовлі в британських водах і участь Великої Британії в деяких програмах Євросоюзу.

Так, за даними табл. 1, ВВП Великої Британії в 2020 р. становив 2 638,3 млрд дол. США і порівняно з 2019 роком зменшився на 6,8%. Проте це не можна прямо пов'язувати з Brexit, оскільки у 2017 р. розмір ВВП також спостерігався на рівні 2 668,45 млрд дол. США.

Щодо періоду початку 2021 р., за статистичними даними, ВВП Великої Британії у січні знизився на 2,9%, що на 9% нижче рівня, який спостерігався в лютому 2020 р. і на 4% нижче жовтня 2020 р. [9].

Кілька великих інвестиційних банків істотно підняли прогноз щодо зростання британського ВВП на 2021 р. і наступний роки, відзначаючи, що економіка країни буде відновлюватися від наслідків COVID-19 швидше, ніж очікувалося раніше.

Швейцарський UBS заявив, що в 2021 р. ВВП Великої Британії зросте на 5,5%, тоді як раніше передбачали зростання лише на 3,8%. Аналітики Bank of America і Barclays також підвищили свої прогнози по британському ВВП до 5,9%. Найбільш оптимістичний прогноз дає провідний американський інвестбанк Goldman Sachs – 7,1%. Він пояснює це успіхами вакцинації у Великій Британії і меншим, ніж очікувалося, відпливом із Великої Британії громадян країн ЄС після Brexit. Раніше прогнозувався відплив 1,3 млн осіб, проте станом на 1 квітня 2021 р. він становив приблизно 200 тис осіб [9].

Суттєве зниження до 8,49% відображає показник ВВП за паритетом купівельної спроможності (табл. 1) і зниження на 7,43% показника ВВП на душу населення. Зниження показників безпосередньо пов'язують із пандемією і системними локдаунами в країні. У 2020 р. показник рівня безробіття збільшився до рівня 2015 р., що так само пов'язують із COVID-19.

Показники, які свідчать про відкритість економіки, а саме обсяги зовнішньої торгівлі, зазнали часткових змін протягом аналізованого періоду.

Попри негативні очікування проблем на пропускних пунктах з ЄС до Великої Британії у січні 2021 р., пов'язані з неузгодженістю всіх механізмів торговельної співпраці, проблеми виникли у напрямі експорту до ЄС, а не навпаки. Це пов'язано з тим, що Велика Британія відтермінувала контроль експорту з ЄС до 2022 р.,

Таблиця 1

Окремі економічні показники Великої Британії за 2010–2020 рр.

Рік	ВВП	Рівень інфляції	ВВП за паритетом купівельної спроможності		ВВП на душу населення	Рівень безробіття
			млрд дол.	зміна, %		
2020	2,638.30	0.8	2,978.56	-8,49	39,229 (-7,43%)	5,4 (40,52%)
2019	2,830.76	1.8	3,254.85	3,27	42,379	3,8
2018	2,864.34	2.5	3,151.66	3,77	43,114	4,1
2017	2,668.45	2.7	3,037.05	4,81	40,407	4,4
2016	2,704.28	0.7	2,897.57	4,66	41,194	4,9
2015	2,929.24	0.0	2,768.62	3,85	44,989	5,4
2014	3,065.40	1.5	2,665.88	4,00	47,454	6,2
2013	2,787.84	2.6	2,563.27	5,03	43,488	7,6
2012	2,705.37	2.8	2,440.48	3,81	42,467	8,0
2011	2,660.22	4.5	2,350.80	3,66	42,036	8,1

Джерело: сформовано автором за даними [8]

а ЄС увів його в 2021 р. Проблеми виникли на етапі як оформлення документів (визначення країни походження), проходження митних процедур, так і проходження тестів на COVID-19. Частими стали відмови перевізників і експедиторів із різних європейських країн працювати з Великою Британією, збільшився обсяг морських контейнерних і трейлерних перевезень, щоб уникати перетину кордону вантажними автомобілями. Простіше стало експортувати британські товари не до країн Євросоюзу, а в країни, які не входять до спільного ринку ЄС.

Згідно з даними Управління національної статистики (ONS – Office for National Statistics), у січні 2021 р. експорт до ЄС скоротився на 5,6 млрд фунтів стерлінгів, а імпорт – на 6,6 млрд фунтів. У відсотковому відношенні зниження рівня експорту у січні 2021 р. з Великої Британії до ЄС становило 40,7%, з ЄС до Великої Британії – на 28,8% [10]. Починаючи з 1997 р. це найнижчий показник, за статистичними даними. Таке зниження показників представники уряду Великої Британії пов'язують із локдаунами та адаптацією бізнесу до нових торговельних відносин з ЄС (рис. 1).

Альянс міжнародного транспорту та логістики сприяв налагодженню адміністративних процедур в оформленні документів за вимогами британських та європейських портів, зважаючи, що 80% торговельних поставок здійснюються до Великої Британії саме перевізниками з ЄС. За даними Асоціації дорожнього транспорту (RNA – Road Haulage Association), обсяги перевезень на початку березня 2021 р. зросли на 10%, проте не досягнули докризового рівня 2020 р. [11]. Загалом Brexit викликав цілу низку проблем у логістичному ланцюзі, оскільки не всі учасники логістичного процесу були підготовлені до нових правил увезення товарів до Великої Британії. Проте, як зазначають експерти, ця ситуація нормалізується до 1 липня 2021 р.

За показниками I кв. 2021 р. загальне зниження становило 18,1% (табл. 2).

Імпорт товарів зріс на 0,6 млрд фунтів стерлінгів у березні 2021 р. за рахунок зростання імпорту на 0,5 млрд фунтів стерлінгів до країн, що не входять до ЄС (табл. 2). Головним чином, це пов'язано зі зростанням обсягів імпорту одягу з Китаю. Загалом показники індексу роздрібних продажів за березень 2021 р. показали віднов-

Таблиця 2

Обсяг торгівлі Великої Британії за I кв. 2021 р. – IV кв. 2020 р. (млрд фунтів)

Напрями торгівлі	Експорт			Імпорт			Баланс	
	Всього за I кв 2021	I кв. 2021 / IV кв. 2020		Всього за I кв 2021	I кв. 2021 / IV кв. 2020		за I кв 2021	+/-
		+/-	%		+/-	%		
Велика Британія, всього	73,2	-7.0	-8.7	103,8	-14.5	-12.3	-30.6	7,6
ЄС	32,2	-7.1	-18.1	50,6	-14.0	-21.7	-18.4	6,9
Країни, що не входять до ЄС	41,1	0,1	0,4	53,2	-0.5	-0.9	-12.2	0,6

Джерело: сформовано автором за даними [10]

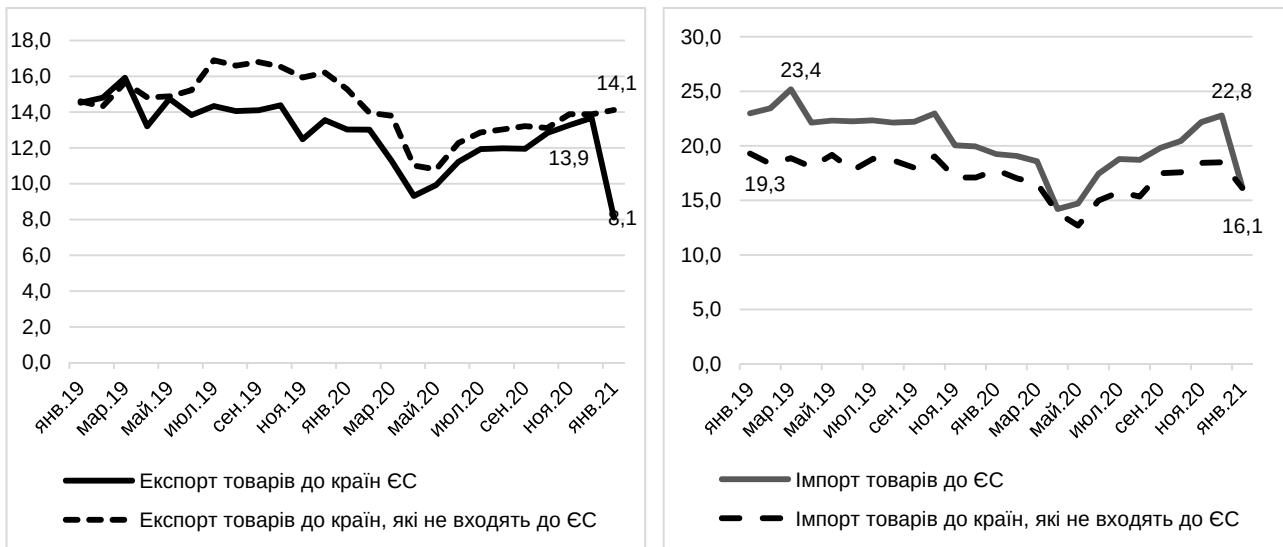

Рис. 1. Експорт та імпорт товарів із Великої Британії до ЄС та країн, які не входять до ЄС [4; 5]

люваний попит на одяг і взуття на 18,3%. Імпорт машин та транспортного обладнання з країн ЄС (переважно з Німеччини) зріс на 0,3 млрд фунтів стерлінгів у березні 2021 р. Зростання імпорту пов'язують із відкриттям автосалонів 12 квітня 2021 р. і запровадженням нових реєстраційних знаків у березні 2021 р. Однак імпорт автомобілів усе ще занижений, оскільки на промисловість продовжує сильно впливати глобальний дефіцит напівпровідникових мікрочипів [10]. У цілому за 2020 р. імпорт товарів і послуг до Великої Британії перевищив експорт на 17,7 млрд фунтів.

Більшість негативних ефектів, які мають місце з 1 січня 2021 р., пов'язана з новими умовами в торгівлі. Окремі з них відображено у табл. 3. Необхідно зазначити, що законодавчо-нормативне регулювання торговельних відносин включно до 31 грудня 2020 р. базувалося на двох основних документах:

- 1) Договорі про функціонування Європейського Союзу (Treaty on the Functioning of the European Union) від 1958 р. (зі змінами та доповненнями).
- 2) Договорі про Європейський Союз (Maastricht Treaty) від 1992 р. (зі змінами та доповненнями).

Таблиця 3

Окремі умови торгівлі Великої Британії у складі ЄС та після Brexit

У складі ЄС і за правилами ЄС до 31 грудня 2020 р.	з 01 січня 2021 р.
Умови торгівлі	
Зона вільної торгівлі	1) Зона вільної торгівлі з умовою соціальних та економічних стандартів ЄС. 2) Обов'язкова сертифікація та маркування товарів, що виготовляються у Великій Британії. 3) Реєстрація, оцінка, ліцензування та обмеження хімічних речовин (Reach), які використовуються у виробництві, у країні походження. 4) Отримання дозволів для надання послуг (особливо стосується фінансових послуг, транспортних послуг, аудіовізуальних засобів масової інформації та енергетичних послуг). 5) Автоперевезення здійснюються за правилами для країн, що не входять до ЄС.
Митний контроль	
Зона вільної торгівлі	1) Проходження митних процедур (заповнення декларацій для експорту та імпорту, правила походження товару). 2) Санітарний контроль і ветеринарний контроль для товарів з ЄС і до ЄС (сертифікати здоров'я для м'яса і молока з жовтня 2021 р.).
Податкове регулювання	
Відсутність необхідності сплати акцизного збору	Сплата акцизного збору на підакцизні товари

Джерело: сформовано автором за даними [7; 9; 10]

З 01 січня 2021 р. набрала чинності Угода про торгівлю та співробітництво між ЄС і Великою Британією ((EU-UK Trade and Cooperation Agreement) від 30 грудня 2020 р.

У табл. 3 зазначено окремі зміни, що почали діяти у сфері торгівлі. Окрім того, внесено зміни в усі галузі політичних та соціально-економічних відносин. Досить часто вони мають взаємовплив на формування тих чи інших умов. Поступово протягом 2021–2022 рр. нові правила впроваджуватимуться в усі галузі діяльності.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що оцінка позитивних і негативних ефектів Brexit передусім базується на статистичних показниках короткострокового періоду, що переважно відповідає тим потенційним прогнозам, які давалися на етапах переговорів про Brexit.

Сфера торгівлі зазнала значних турбулентностей, оскільки була максимально залучена до взаємних процесів у Європейському Союзі та співпраці з країнами, які не мають членства в ЄС. Значні падіння показників у I кв. 2021 р. є логічними і передбачуваними, оскільки спрогнозувати всі труднощі за такий короткий період часу було досить проблематично. Проте за наявними результатами чітко простежуються всі наслідки дезінтеграційної політики, які мають місце за від'єднання від цілісної структури зі збереженням власної політичної та економічної самостійності. Позитивні та негативні ефекти дезінтеграції ще матимуть місце тривалий період часу і, відповідно, потребуватимуть системної оцінки у подальших наукових дослідженнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ferbermauer G. Complex Europe: Quantifying the cost of disintegration. 2020. URL: <https://voxeu.org/article/complex-europe-quantifying-cost-disintegration> (дата звернення: 10.05.2021).
2. Markakis M. Differentiated Integration and Disintegration in the EU: Brexit, the Eurozone Crisis, and Other Troubles. 2020. URL: <https://academic.oup.com/jiel/article/23/2/489/5874723> (дата звернення: 08.05.2021).
3. Яценко О., Балежентіс А. Асиметрії торговельної інтеграції України та ЄС. *Міжнародна економічна політика*. 2018. № 1(28). С. 32–62.
4. Івасечко О., Дорош Л. Особливості функціонування та виклики розвитку ЄС у близькій перспективі (2017–2018 рр.). *Humanitarian vision*. 2017. Vol. 1. С. 19–24.
5. Мариніна С.В. Брексит: економічні дисбаланси прогнозованого виходу Великої Британії з Європейського Союзу. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 2. С. 17–23.
6. Treaty on European Union (1992). URL: https://europa.eu/european-union/sites/default/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf (дата звернення: 01.05.2021).
7. The EU-UK Trade and Cooperation Agreement (2020). URL: https://ec.europa.eu/info/reasons-united-kingdom/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_en (дата звернення: 14.05.2021).
8. IMF: World Economic Outlook (WEO) Database (2020). URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2020/October> (дата звернення: 14.05.2021).
9. Global wealth report 2020. URL: www.credit-suisse.com (дата звернення: 15.05.2021).
10. Office for National Statistics: UK trade January 2021. URL: <https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/bulletins/uktrade/january2021> (дата звернення: 16.05.2021).
11. RHA: Updates for International Operators (2021). URL: <https://www.rha.uk.net/policy-campaigning/updates-for-international-operators> (дата звернення: 04.05.2021).

REFERENCES:

1. Ferbermauer G. (2020) Complex Europe: Quantifying the cost of disintegration. Available at: <https://voxeu.org/article/complex-europe-quantifying-cost-disintegration> (accessed 10 May 2021).
2. Markakis M. (2020) Differentiated Integration and Disintegration in the EU: Brexit, the Eurozone Crisis, and Other Troubles. Available at: <https://academic.oup.com/jiel/article/23/2/489/5874723> (accessed 08 May 2021).
3. Yatsenko O., Balezhenstis A. (2018) Asymetrii torhovelnoi intehratsii Ukrainy ta YS [Asymmetries of trade integration of Ukraine and the EU]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka* [International economic policy]. KNEU, pp. 32–62.
4. Ivasechko O., Dorosh L. (2017) Osoblyvosti funktsionuvannia ta vyklyky rozvytku YS u blyzkii perspektyvi (2017–2018 rr.) [Features of functioning and challenges of EU development in the near future (2017–2018)]. *Humanitarian vision* [Humanitarian vision], vol. 1, pp. 19–24.
5. Marynina S.V. (2018) Breksit: ekonomichni dysbalansy prohnozovanoho vykhodu Velykoi Brytanii z Yevropeiskoho Soiuzu [Brexit: economic imbalances in Britain's projected exit from the European Union]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini* [Formation of market relations in Ukraine], pp. 17–23.
6. Treaty on European Union. Available at: https://europa.eu/european-union/sites/default/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf (accessed 01 May 2021).
7. The EU-UK Trade and Cooperation Agreement (2020) Available at: https://ec.europa.eu/info/reasons-united-kingdom/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_en (accessed 14 May 2021).